

Metša
kašutusõpetus

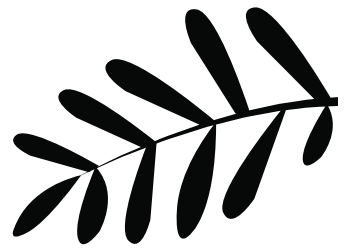
Looduse
lood

Peter Wohlleben

Metsa
kasutus-
õpetus

Saksa keelest tõlkinud Eve Sooneste

 TÄNAPÄEV

Originaali tiitel:
Peter Wohlleben
Gebrauchsanweisung für den Wald
Piper Verlag GmbH, 2017

© Piper Verlag GmbH, München/Berlin, 2017

Eestikeelne tõlge © Eve Sooneste ja Tänapäev AS, 2017

Toimetanud Marin Vinkel
Kujundanud Liis Karu

ISBN 978-9949-85-245-1

www.tnp.ee

Trükitud OÜ Greif trükikojas

Sisukord

Metsa kasutusõpetus?	7
Mööda maastikku	9
Otsime jälgi	18
Vaatleme loomi	25
Seenele!	33
Värskelt pestud – ja sääskedest söödud	40
Puugihoiatus	46
Jahimehetervitus	54
Juuspeen oht	66
Punamütsike saadab tervisi	74
Aegumatu välimääraja	88
Kuusk – koju igatsev puuliik	90
Mänd – kõikuvatel jalgadel spetsialist	91
Valge nulg tahaks olla lehtpuu	92
Punaselehine pöök on metsa ema	93
Tamm – kahjuks vaid teisel kohal	94
Kask on vitstega lehtsaba	95
Lehis – tulevikuta puuliik	97
Saar on üleilmastumise ohver	98
Kas see on tõesti armastus?	100
Väike metsamajanduse sõnaraamat	109
Puuraidurite vennaskond	113
Looduskaitse – armastusel on tagajärjed	121

Sisukord

Äike ja välk	128
Klaasikillumuinasjutt	132
Ilma kella ja kompassita	136
Metsas ellujäämine	140
Kui metsnikust saab matusekorraldaja	152
Kas ta tohib seda?	162
Öine teekond	167
<i>Dresscode</i>	175
Mets meie kodus	179
Jalutame metsas veebruaris	186
Jalutame metsas mais	189
Jalutame metsas augustis	194
Jalutame metsas novembris	197
Lastega matkal	200
Lõpetuseks	207
Allikaviited	208

Metsa kasutusõpetus?

Kui kirjastus minult küsis, kas ma ei tahaks kirjutada metsa kasutusõpetust, vaimustusin mõttest otsekohe. Ma armastan metsa ning mets on kujundanud suure osa mu elust. Juhtumisi olen sellega seotud ka ameti poolest. Tahtsin küll õppida bioloogiks, kuna ei teadnud, nagu paljud tänapäeva koolilõpetajad, kuidas peaksin oma loodusearmastust rakendama. Siis leidis mu ema päevalehest Rheinland-Pfalzi liidumaa metsavalitsuse kuulutuse, milles otsiti noori valitsusse õppima. Ma kandideerisin sinna, mind võeti vastu ning järgmised neli aastat veetsin praktikumides ja loengusaalides.

See, mis mind viimaks praktilal ootas, ei vastanud vähimalgi määral mu unistustele. Üliraskete ja metsapinda lõhkuvate masinatega töötamine oli vaid jäämäe tipp. Putukamürkidega mürgitamine, lageraie või vanimate puude langetamine (just vanade pöökide, mida ma nii väga armastan) – see kõik hakkas mulle üha rohkem vastu. Õpingute kestel oli mulle selgeks tehtud, et see kõik on metsade tervise säilitamise hüvanguks.

Teile võib see ehk tunduda veider, kuid seda usuvad tuhanded tudengid oma professorite suust kuulduna tänapäevani. Võõrisus muutus vastumeelsuseks ning ma ei teadnud, kuidas peaksin säärase suhtumisega veel aastakümneid töötama.

Kuid 1991. aastal leidsin Eifelis Hümmeli vallas metsaomaniku, kes nagu minagi eelistas ökoloogilist mõtteviisi. Koos rajasime metsamajandi, mis koosnes reservaatidest ja ettevaatusega kasutatud maalappidest. Ja mis eriti tähtis – me sidusime inimesed aktiivselt metsaga. Selleks pakkusin välja hulga ettevõtmisi. Äärmuslikumad neist olid ellujäämiskursused ja palkmajakeste ehitamine, enamik pakkumisi koosnes aga ekskursionidest puude imelisse maailma. Minult küsiti sageli, kust selle kõige kohta lugeda saab. Sain vaid õlgu kehitada, sest ei tundnud selleteemalist kirjandust. Kuna mu naine oli mind pikka aega veennud, et metsaküllastajate tarbeks vähemasti midagigi üles kirjutaksin, panin ühe Lapimaa puhkuse ajal paberile tüüpilise reisijuhi. Saatsin käsikirja mitmele kirjastusele ja ütlesin naisele: „Kui aasta lõpuks seda keegi heaks ei kiida, siis ma lihtsalt ei oska kirjutada.“

Läks aga teisiti, nagu näete, ja mulle pakkus selline tegevuse laiendamine rõõmu. Nüüd suudan metsast vaimustuma panna palju rohkem inimesi, sest minu meelest kasutatakse metsa ikka veel liiga vähe. Ei, mitte puiduhankimise mõttes, sellega on paljudes piirkondades juba liiale mindud. Jutt käib väikestest ja suurtest seiklustest, mis inimesi puude vahel ootavad. Ja nende kogemiseks tuleb teil lihtsalt minna metsa kõndima.

Mööda maastikku

Kas tuleb tuttav ette? Olete lastega metsas ja ühel hetkel muutuvad hääled valjuks. Lapsed kas mängivad kulli, leiavad väikese metslooma ja hakkavad oma avastuse ümber käratsema või kisavad lihtsalt lõbu pärast. Selle peale reageerivad täiskasvanud automaatselt ja otsekohe: „Olge tasa, ärge karjuge!“

Aga miks mitte? Kas hirvi ja metskitsi tööpoolest segab, kui inimesed lärmavad? Põhimõtteliselt meeldib metsloomadele vaikus, ent mitte seepärast, et nad oleksid lärmi suhtes tundlikud. Kui puulatvades mühiseb torm või kallab kohinal vihma, siis ei kuule nad enam muid helisid. Ka mitte ligemale hiilivate huntide või ilveste omi ning see võib olla eluohtlik. Nii eelistavad nad tuulevaikset ja kuiva ilma, mil iga samm ja pröksuv oksake on kaugele kuulda.

Inimeste lärm loomi siiski ei sega, sest see ei täida tervet metsa, vaid kuuldu ainult ühest suunast. Ühtlasi teavad suured imetajad, et nende suurim vaenlane (sest ka seda on inimene, kui ta on jahimees) ei ole röövretkel. Isegi kui hunt ja ilves

kohati meie maadele tagasi ilmuvad, on nende rohelistes riietes inimsoost kolleegid tuhandeid kordi arvukamalt esindatud. Pole ime, et metsloomade hirm keskendub peamiselt kahejalgseile. Kui kõnnime rõõmsalt lauldes mööda matkaradu ning ajame seejuures valjusti juttu, siis anname oma kaasolenditele märku, et me ei ole jahil. Sellest saab aru isegi metskass, kes on tegelikult äärmiselt pelglik. Teda jahiti samuti, sest arvati, et ta murrab metskitsi. Metskitsi? Metskass ei ole küll kodukassi sugulane, kuid on umbes sama suur. Kas suudate ette kujutada, et toakass sööb ära taksikoera? Selleks on ta pisikesed hambad liiga lühikesed ja lõuad ei käi nii laialt lahti, et nõnda suurt looma kinni hoida. Siiski liikus selline kumu jahimeeste hulgas sajandeid, nii et noid võõdilisi kiskjaid jälitati halastamatult. Pole ime, et metskass muutus nii pelglikuks.

Kuid valjuhäälselt metsas liikuvaid inimesi, nagu ka teisi liike, ei peeta ohtlikuks. Kord juhtisin ma külastajaid jaanuaris läbi oma metsandiku vana lumise pöögimetsa. Matkajad tahtsid näha kalmistumetsa. Olime seal tund aega ringi vaadanud ja kõmpisime just parkimisplatsile tagasi, kui avastasin, et olin oma seljakoti ühe puu alla unustanud. Mind saatev praktikant pakkus, et läheb toob selle ära. Veerand tunni pärast naastes oli ta väga erutatud. Ta olevat näinud metskassi, kes jalutas rahulikult üle tee. Ilmselt oli loom ligiduses oodanud, kuni heatujuline ja seetõttu jutukas seltskond vanast metsas lahkus. Aasta hiljem ühel kuumal juulipäeval sain samal parkimisplatsil samalaadse kogemuse. Ajasin oma maastikuauto vastu toetudes rahulikult kolleegiga juttu, kui nägin viiskümmend meetrit eemal metskassi rahumeeli parklasse toovat teed ületamas ja teise metsatukka kadumas. Lähedal asuv tee ei paistnud teda

häärivat, mis näitab, et metskassid pelgavad pigem vaikselt läbi tihniku hiilivaid inimesi. Niisiis – metsas lärmamine, eriti veel laste käratsemine, ei sega kedagi. Vähemalt ei sega see metsloomi, mõningaid täiskasvanuid aga võib-olla küll.

Mööda maastikku rändamisel on piiritu vabaduse maik, ja selle juures mõeldakse enamasti teistele maadele. Minule meeldivad inimtühjad maastikud USA edelaosas, mitte seepärast, et kardaksin inimesi, vaid mind tõmbab lõputu avarus. Kui Euroopas tabab silm kaugusse vaadates enamasti elektriposte, autoteid või inimasulaid, siis New Mexico, Arizonas või Utah`'s võib pilk lõputult mööda mägesid ja metsi ekselda.

Aga ainult pilk. Sest enamasti on kõik teed peale avalike maanteed lukus, kohati sõna otseses mõttes. Nii saatsid meid Edela-Ameerika ringreisil traataiad, mis kõrgusid kahel pool maanteed sadu kilomeetreid ning lammatasid igasuguse vabadusetunde juba eos. Sageli olid tarastatud ainult liiv ja kaljud – nagu tahaks keegi neid ära võtta! Eraomanduses maa (ja seda on seal väga palju) ei ole avalikuks kasutamiseks ning sellele osutavad ohtrad sildid.

Alles Saksamaale naastes sai mulle selgeks, millised võimalused avanevad siin igale metsakülastajale. Meil ei ole mitte ainult kõik teed vabalt kasutada, vaid ka kogu maapind. Millal iganes tahate võssa keerata – palun väga! Keegi ei saa teid takistada, välja arvatud juhul, kui liigute mõnel vähestest erandpiirkondadest. Looduskaitsealadel, rahvusparkides ja väiksemates kaitsealustes metsades kehtib enamasti teel püsimise nõue, see tähendab, et te ei tohi siltidega varustatud radadelt lahkuda. Kuid sellised alad moodustavad metsapiirkondadest vaid mõne protsendi ja on alati selgelt sildistatud, nii et üldiselt on

seal raske midagi valesti teha. Teine erand on värskelt istutatud noored istandikud, eriti kui neil on tara ümber. Isegi kui tundub ahvatlev üle tara ronida ja teekonda sel moel lühendada, siis minge parem ringi.

Veel üks keeluala on raietööde piirkonnad. Seal, kus mõirgavad mootorsaed või lausa langetustraktor, on eluohtlik. Kuni neljakümne meetri pikkused puud langevad ettearvamatus suunas, pealegi varjavad jalutajaid sageli põõsad. Seepärast on lähedal asuvatel metsateedel juba sadu meetreid varem hoia-tussildid või on teed puna-valge lindiga päris suletud. Enamik metsast on aga sellistest piirangutest vaba, nii et võite sinna sisse sukelduda. Muidugi on jutt vaid jalakäijatest. Jalgratturid ja ratsanikud peavad püsima teedel, teistele liiklusvahenditele on metsas sõita tavaliselt niigi täiesti keelatud.

Kuidas siis mööda maastikku liikuda? Kõige paremini sobivad selleks tihedamad lehtmetsad. Siin on maapind enamasti taimeväätidest puhas ja puutüvedel ei ole segavaid oksa. Okasmetsades on pilt teine, eeskätt seetõttu, et puud on tihedalt üksteise kõrvale istutatud. Siin ulatuvad kõrvuti kasvavate kuus-kede, mändide ja ebatsuugade alumised surnud oksad kokku ja takistavad läbipääsu. Sellistes istandikes olen vahel isegi selg ees liikunud, et end okste vahelt jõuga läbi pressida. Nii ei piit-suta oksad näkku ega torka silma. Lehtmets on selle koha pealt palju sõbralikum. Kui näete puude all rohtu, peaksite sellest mööda minema. Hommikune kaste või rohukõrte külge jäänud vihmapiisad teevad teie jalanõud otsekohe märjaks ja isegi niis-kuskindlad jalatsid ei pea sellistel maastikel kuigi kaua vastu.

Sageli on probleemiks põldmarjad. Muidugi mitte marjad ise, sest enamasti kohtate vaid marjadeta väate. Need haakuvad

üksteise külge ja moodustavad mõnes kohas meetrikõrguseid tõkkeid. Kui tahate ületada sellist lagendikku, tuleb kõndida nagu kurg. Suruge ülemised väädid jalaga vastu maad, toetuge selle jala peale ning astuge järgmise sammuga järgmine väädi maha. See näeb naljakas välja, kuid tavaliselt ei vaata teid metsas ju keegi. Kui on kiire või te ei taha niimoodi kakerdada, siis jääte mõne väädi külge lihtsalt kinni. Väädi tõmbub kokku nagu lasso, te ei saa selle embusest enam välja ja sageli lõpeb järgmine samm okastesse kukkumisega – ai-ai!

Oht kukkuda on ka nõlvakutel. Mitte sellepärast, et te ei saa seal korralikult jalgele toetuda, ei, oht peitub lehtede või lume all. Seal on murdunud oksad, millel koor on juba pealt pudenenud. Enamasti vedelevad nad kallakutel suunaga ülevalt allapoole. Kui astute säärase oksa peale, libiseb jalg nagu liuväljal külge ees mööda kallakut alla. Minuga on seda sageli juhtunud, kuigi peaksin õigupoolest ohust teadlik olema. Kui märkan, millele astusin, on tihti juba liiga hilja. Ma kaotan tasakaalu, vehin kätega ja kukun külili maha. Nii et järske nõlvakuid peaksite niiske ilmaga igaks juhuks vältima. Hea võimalus mäenõlvadel liikumiseks on metsloomarajad. Kuna loomadel on sama probleem nagu teil, kõnnivad nad ainult sissetallatud ja seega tasastel radadel. Need on enamasti küll kuni kolmkümmend sentimeetrit laiad, kuid kindla maa peal kõndimiseks sellest piisab. Sellised loomarajad läbivad kindlate vahemaade tagant paralleelselt pikki nõlvakuid, nii et kui tahate allapoole laskuda või ära pöörata, saate lihtsalt ronida üks või kaks rajakest sügavamale ning seejärel taas turvaliselt loomade jälgedes liikuda.

Kui olete jõudnud orgu, tuleb tihti ületada oja. Siiani on teie kingad kuivaks jäänud ja peaksid selliseks jääma ka edaspidi.